
**Anton van Duinkerken: een
objectief, maar wat dor
levensverhaal**

Michel van der Plas: *Daarom, mijnheer, noem ik mij
katholiek*. Ambo/Anthos, Amsterdam, 2000.

De criticus Anton van Duinkerken vond in 1934 het politieke toneelstuk *De beul* van Pär Lagerkvist artistiek gezien onder de maat, maar als lid van de Commissie van Deskundigen voor het Tooneel pleitte hij voor subsidiëring ervan. De opvoering leidde tot relletjes vanwege de expliciete aanklacht tegen de rassenleer van het nationaal-socialisme.

De beul verdween van het toneel omdat een groep NSB'ers stennis maakte. Vervolgens publiceerde Anton Mussert in *Volk en Vaderland* zijn artikel 'Gesubsidieerde liederlijkheid', waarin hij een felle aanval deed op 'den zich Katholiek noemenden Van Duinkerken'. Deze reageerde met het gedicht 'Ballade van den Katholiek': 'Jawel, mijnheer, ik noem mij Katholiek. En twintig eeuwen kunnen 't woord verklaren. Aan u en uw opgewonden kliek.' Hij eindigde elke strofe van dit moedige gedicht met de regel die Michel van der Plas tot titel van zijn biografie van Anton van Duinkerken (1903-1968) gekozen heeft: *Daarom, mijnheer, noem ik mij katholiek*. Het is een prachtige titel voor een biografie van een man die juist het priesterschap had laten lopen omdat hij liever dichter wilde zijn.

De jonge Willem Asselbergs uit Bergen op Zoom moest geschokt constateren dat kerkelijke autoriteiten priesterschap en dich-

terschap onverenigbaar vonden. Van der Plas merkt terecht op 'dat het nieuwe Brabantse katholieke tijdschrift *Roeping* – Van Duinkerken moest het eerste nummer in 1922 illegaal het seminarium binnensmokkelen – heel goed had kunnen doorgaan voor een blad voor priesterstudenten. Na een paar gedichten onder pseudoniem in parochieblaadjes te hebben gepubliceerd, begon Asselbergs onder de naam Anton van Duinkerken zijn lange literaire carrière in *Roeping*. Het bleef natuurlijk op het seminarium niet onbekend dat Asselbergs publiceerde. Een publicatieverbod volgde. De jonge Van Duinkerken raakte in een crisis, dacht erover zelfmoord te plegen en kreeg van een arts te horen dat er maar een remedie was om uit de put te geraken: schrijven. En het duurde dan ook niet lang of Van Duinkerken koos definitief voor een leven als literator. Hij raakte betrokken bij het progressief literair tijdschrift in Utrecht: *De Gemeenschap*. In korte tijd had Van Duinkerken zich een gedegen reputatie verschaft. En in die rol kon hij alleen maar groeien toen het katholieke maar ook Amsterdamse dagblad *De Tijd* vanaf augustus 1927 zijn artikelen ging afdrucken. Twee jaar later woonde hij in Amsterdam. Van Duinkerken bleef een bon vivant die een boek over de verdediging van het carnaval gepubliceerd had en zich in blauwe kiel en andere carnavaleske parafernalia jaarlijks in het carnaval in Bergen op Zoom stortte.

Van der Plas schrijft in zijn inleiding dat hij de grootst mogelijke objectiviteit wilde nastreven bij het schrijven van dit levensverhaal, hetgeen blijkbaar betekent dat

alle reacties op Van Duinkerken geobjectiveerd worden als niet ter zake doend. En als Van der Plas wel aanleiding ziet een van de tegenstellingen te signaleren waar Van Duinkerken zich zijn leven lang mee geconfronteerd zag, gebeurt dit op een indirecte manier. Al meteen in de eerste passage van zijn inleiding zegt hij dat de titel van zijn boek ongewoon kan klinken, want het huidige tijdsbestek zet vraagtekens bij een zelfbevestiging die haar grond vindt in een onwankelbare godsdienstige overtuiging. Van der Plas weet wantrouwen ten opzichte van de buitenwereld in de rest van zijn boek alleen maar in toom te houden door die buitenwereld goeddeels te negeren. Dat gaat zelfs zo ver dat het proefschrift van Mariëlle Polman over Anton van Duinkerken als literatuurcriticus bij *De Tijd* onvermeld blijft. Van der Plas heeft het onnodig gevonden buiten het archief van Van Duinkerken naar bronnen te zoeken. Toegegeven, dat archief is heel uitgebreid, maar de talloze personen en instellingen waar Van Duinkerken mee te maken had, de buitenwereld zogezegd, bewaren ook archieven en correspondenties. De vergeefse machinaties om Van Duinkerken een leerstoel in de Vondelkunde te onthouden, worden door Van der Plas met onbegrijpelijke zinnen aan de kaak gesteld: 'Het opvallendste gif werd gespoten door het dagblad *De Avondpost*, waarbij Garmit Stuivelings gepeperde bijval voor Van Eyck nog bleek afstak.' In de daaropvolgende zin blijkt het *Hollandsch Weekblad* daar weer tegenin te zijn gegaan. Als Van der Plas spreekt over Van Duinkerken als hoogleraar Nederlandse Letterkunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, wordt doorlopend vermeld dat hij zo'n goede

wetenschapper was en dat zijn colleges zeer werden gewaardeerd. Toch heeft Van der Plas het niet nodig geacht om ook maar één student op te sporen om dergelijke uitspraken van een bron te voorzien. Roger Henrard uit Gent is de enige bij naam genoemde promovendus van Van Duinkerken, hoewel zelfs dat niet duidelijk wordt gezegd. Hij zou een dissertatie over Menno ter Braak hebben geschreven, maar of daarin nog iets terugkwam van de polemieken die de promotor in de jaren dertig met Ter Braak had gevoerd, blijft in de veelvuldig gereleveerde sigarennevelen van Van Duinkerken gehuld. Ook ziet Van der Plas geen aanleiding om de negentig pagina's over Ter Braak, die Van Duinkerken in 1962 in zijn *Verzamelde Geschriften* herpubliceerde, te vergelijken met de oorspronkelijke teksten. Dat lijkt misschien een overdreven eis aan een biograaf, maar bij verschijning van dat tweede deel verzamelde geschriften beschuldigde Hans Gomperts Van Duinkerken van geschiedvervalsing. Van der Plas citeert soms prachtige uitspraken, waaruit de grote ideologische tegenstellingen uit de jaren dertig blijken, maar hij dóet er zo weinig mee. De conservatieve letterkundige Gerard Knувelder schreef in 1931 aan Van Duinkerken: 'Waar jij nu eens een boek over schrijven moet... niet over die Menno ter Braak: die schrijft over 5 jaar gegarandeerd geen syllabe meer, maar over de positieve betekenis die het katholicisme kán hebben (in Groot-Nederland) in de juiste verhouding tussen katholicisme en wereld.' Van der Plas maakt heel goed duidelijk dat die arme Anton van Duinkerken altijd omringd werd met dit soort katholieken.

Behalve in allerlei katholieke media schreef hij ook voor *De Groene Amsterdammer*, de buitenwereld zeggend, maar als hij de paus kapittelde omdat die hulde aan generaal Franco had gebracht, koos Van Duinkerken juist voor *De Tijd* en voor *De Gemeenschap*.

Van Duinkerken schreef in 1949 een negatieve recensie van *De tranen der acacia's* van W.F. Hermans. Het zinnetje 'Telkens en telkens opnieuw probeert Hermans de zinelijkheid te prikkelen overeenkomstig de betekenis dezer uitdrukking in het Wetboek van Strafrecht' schoot bij Simon Vestdijk in het verkeerde keelgat. Werd hier het Openbaar Ministerie opgeroepen Hermans te vervolgen? In de Hermans-biografie van Hans van Straten wordt uitgebreid op deze kwestie ingegaan. Nadat Vestdijk er een paar keer over geschreven had en zelfs de Vereniging van Letterkundigen eraan te pas kwam, beweerde Van Duinkerken dat zijn uitlating niet zozeer kritiek was op Hermans als wel op het genoemde wetboek. Van der Plas schrijft: 'Deze uitleg bevredigde in elk geval W.F. Hermans.' En zelfs stelde Hermans geen prijs op rectificatie in *De Tijd*. Van Straten daarentegen beweert dat Hermans niet om rectificatie vroeg, omdat zulks de aandacht zou vestigen op het pornografische aspect van het boek, wat ingrijpen van de politie in de hand zou werken. Dat is toch wat anders – wie van de twee biografen ook gelijk heeft – dan dat Van Duinkerken uitleg Hermans 'bevredigde'.

Dat zich een zekere verving van de lezer meester maakt, komt door de strikt chronologische aanpak van de biograaf. Dat

leidt tot dorre opsommingen. Waarom niet een paar thema's krachtig ter hand genomen, zoals Van Duinkerken en *De Tijd*, Van Duinkerken als spreektalent en desnoods Van Duinkerken als enthousiast vierder van zijn eigen verjaardag, om er tenminste één keer echt iets over te zeggen. Of een poging daartoe te wagen. De biograaf stelt zichzelf geen vragen, zoals: hoe is het toch mogelijk dat een ooit zo belangrijk man als Van Duinkerken nu totaal vergeten is?

Vanaf tweederde van het boek gaat het grotendeels over Van Duinkerken wens hoogleraar te worden. Voordat hij uiteindelijk in 1952 in Nijmegen benoemd kon worden, moest hij wel zijn lidmaatschap van de PvdA opzeggen. Ondanks de lovende woorden die Van der Plas aan de wetenschappelijke carrière van Van Duinkerken wijdt, wijst niets erop dat Van Duinkerken een goed wetenschapper was. Hij was populair, sprak op congressen en publiceerde daarover in het KLM-blad *De Wolkenridder*. Reacties van vakgenoten op zijn academische werk bereikten hem per post, maar van recensies in de vakpers wordt niet gerept. De biograaf prijst Van Duinkerken's hoofdstuk over de opkomst van de journalistiek in zijn 'Het tijdperk der vernieuwing van de Noordnederlandse letterkunde'. Van der Plas doet het voorkomen alsof Van Duinkerken hier pionierswerk verrichtte op een terrein waarover vrijwel geen literatuur bestond: de journalistiek. Uit de luttele bladzijden die Van Duinkerken daarover schreef, kan alleen maar geconstateerd worden dat hij niet op de hoogte was, en dat zijn biograaf zijn held dus obligate lof toezwaait. Wat over-

blijft is de herinnering aan de imposante, vriendelijke en heel belezen journalist die een belangrijke rol heeft gespeeld in de emancipatiebeweging van de katholieken.

Van der Plas wilde een objectief levensverhaal schrijven. Dat is ten koste van een psychologische diepgang gegaan. Aan het einde van zijn boek wordt Anton Coolen Van Duinkerken's beste vriend genoemd, terwijl dat de lezer nog helemaal niet opgevallen was. Zelfs zijn eigen vriendschap met Van Duinkerken krijgt op geen enkele wijze contouren. In 1964 publiceerde Van Duinkerken in *De Groene Amsterdammer* de enige negatieve recensie op Van der Plas' veelgeprezen boek *Uit het rijke Roomsche Leven*. Is daar later ooit over gesproken tussen de twee vrienden? Dat Van Duinkerken ook nog onder de pseudoniemen Pieter Bakx en Andries van Doorn poëzie publiceerde, staat in het proefschrift van Mariëlle Polman.

Hans Renders

KEES KLOK (Dordrecht, 1951) studeerde contemporaine geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Hij publiceert poëzie, proza en vertalingen in diverse Nederlandse en Vlaamse literaire tijdschriften, waaronder *Maatstaf*, *Kruispunt* en *Kreatief*. Recent verscheen zijn dichtbundel *Aan de Merwede*. Een aantal van zijn gedichten verscheen ook in Griekse vertaling.

HANS RENDERS promoveerde in 1998 op de biografie van Jan Hanlo, die in 1999 in boekvorm verscheen. In 1986 publiceerde hij een boek over het nieuw-realistische tijdschrift *Barbarber*, drie jaar later gevolgd door zijn studie over het surrealisme in Nederland, *Vrijdeld dromen. Een surrealistisch avontuur tussen De Stijl en Cobra*. Dit jaar bezorgde hij een facsimile uitgave van het tijdschrift *Braak* (De Bezige Bij). Momenteel is hij verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Willem Wouters

Bladerend in het decembernummer 2000 van *Kreatief* zag ik op p. 119 de naam Roger Henrard. Er stond dat hij afkomstig was uit Gent en promoveerde bij de Nijmeegse hoogleraar Anton van Duinkerken. Toevallig ken ik Roger Henrard, ondermeer vanwege zijn belangrijke studie over de invloed van

Spinoza in de Nederlandse letterkunde. De Waalse filosoof en filoloog Roger Henrard is geboren in Ans, promoveerde in 1957 in Luik en was van 1966 tot 1988 hoogleraar in de Nederlandse let-

terkunde in Louvain-la-Neuve. Van Duinkerken was niet bij zijn promotie betrokken.

Hoe komt zo'n totaal foutieve informatie terecht in zo'n betrouwbaar blad als *Kreatief*? De 'kreatieve' mededeling staat in een stuk van Hans Renders, dat zich aandient als een recensie op een vorig jaar verschenen biografie van Anton van Duinkerken door Michel van der Plas. Reden om het stuk van Renders in zijn geheel te confronteren met de 643 pagina's tellende biografie in kwestie. De

Berichten van Willem Wouters

ZO IN IEDER GEVAL NIET!

recensent (in het vervolg aangeduid als R.) blijkt een groot aantal bezwaren te hebben. Ze zijn van hetzelfde gehalte als zijn informatie over Henrard. Ik bespreek ze in de volgorde waarin hij ze zelf te berde brengt.

1. Volgens R. doet Van der Plas de 'reacties' of 'tegenstellingen' t.a.v. Van Duinkerken af als 'niet ter zake doend' en gaat hij in zijn negatie van de 'buitenwereld' zelfs zover 'dat het proefschrift van Mariëlle Polman over Anton van Duinkerken als literatuurcriticus bij De Tijd onvermeld blijft' (p. 118).

De werkelijkheid is dat Van der Plas herhaaldelijk schrijft over 'reacties' of 'tegenstellingen' t.a.v. van Duinkerken, zoals ondermeer blijkt uit R.'s eigen bezwaren. (Zie hierna onder de punten 3 tot en met 6.)

Mariëlle Polman promoveerde in het jaar 2000 te Nijmegen. Het boek van Michel van der Plas was voltooid in 1998 en kreeg een inleiding mee die blijkens de vierde regel van pagina 9 werd geschreven 'anno 1999'. Een voorpublicatie van Polman uit 1997 wordt door Van der Plas vermeld op p. 593.

2. Volgens R. '[heeft] Van der Plas het onnodig gevonden buiten het archief van Van Duinkerken naar bronnen te zoeken' (p. 118).

Op p. 11 van zijn inleiding dankt Michel van der Plas 20 met name genoemde personen en 5 archieven en bibliotheken voor hun medewerking. Hij citeert herhaaldelijk uit bronnen die niet aanwezig zijn in het Van Duinkerken-archief, maar wel in de door hem volgens R. verwaarloosde 'buitenwereld'.

3. Volgens R. stelt Van der Plas 'met onbegrijpelijke zinnen... de vergeefse machinaties [aan de kaak] om Van Duinkerken een leerstoel in de Vondelkunde te onthouden'. R. citeert vervolgens één zin van Van der Plas, waarin twee publicaties over deze kwestie worden vermeld (p. 118).

In 1940 ontstond in Nederland een weken durende persrel n.a.v. de aangekondigde benoeming van Anton van Duinkerken tot bijzonder hoogleraar in de Vondelwetenschap aan de universiteit van Leiden. In de door R. uit zijn context gelichte passus kwalificeert Van der Plas twee stukken tegen Van Duinkerken en één voor hem, waarbij hij verwijst naar referenties in de noten (p. 270). De belangrijkste gegevens m.b.t. deze antipapistische hetze worden door Van der Plas uitvoerig behandeld, met gebruik van citaten en vermelding van bronnen. Van der Plas besteedt zes bladzijden aan de kwestie en vermeldt daarbij o.m. de weinig verheffende rol van Menno ter Braak (p. 268-273).

4. R. verwijt Van der Plas dat hij niet ingaat op de dissertatie van Roger Henrard 'uit Gent... de enige bij name genoemde promovendus van Van Duinkerken, hoewel zelfs dat niet duidelijk wordt gezegd. Hij zou een dissertatie over Menno ter Braak hebben geschreven, maar of daarin iets terugkwam van de polemieken die de promotor in de jaren dertig met Ter Braak had gevoerd, blijft in de veelvuldig gereleveerde sigarennevelen van Van Duinkerken gehuld' (p. 119).

Van Roger Henrards Luikse proefschrift verscheen anno 1963 een handelsuitgave in de 'Bibliotheek voor literatuurwetenschap' onder redactie van Prof. dr. J. Aerts,

Prof. dr. A. van Elslander en Prof. dr. H. Uyttersprot. De titel luidt: *Menno ter Braak in het licht van Friedrich Nietzsche*. De polemiek met Van Duinkerken over het Christendom komt erin ter sprake.

Van der Plas schrijft op p. 473, 474 dat Van Duinkerken het proefschrift van Roger Henrard 'uit Luik' begroette 'met voldoening'. Hij citeert een brief aan Henrard waarin Van Duinkerken veronderstelt dat Ter Braak, als hij de bezetting overleefd zou hebben, 'naar alle waarschijnlijkheid gekomen zou zijn tot historische arbeid van langer adem overeenkomstig zijn wetenschappelijke aanleg.' Waarop Van der Plas concludeert dat Van Duinkerken geloofde dat 'zijn opponent van weleer een zelfde ontwikkeling zou hebben doorgemaakt als hijzelf'. (p. 474). Aan de polemieken tussen Van Duinkerken en Ter Braak besteedt Van der Plas tientallen bladzijden. Hij citeert ook een ontroerend eenvoudige en heel veel zeggende dankbrief van Ter Braaks weduwe, als reactie op Van Duinkerken's artikel na Ter Braaks zelfmoord in de meidagen van 1940. Van Duinkerken was tijdens de Duitse bezetting de enige collega-schrijver, die 'deze anti-papist' (en notoire anti-fascist!) op waardige wijze durfde herdenken in het tijdschrift *Critisch bulletin* (p. 283).

5. *Onmiddellijk aansluitend op de onder 4 geciteerde zin, vervolgt R.: 'Ook ziet van der Plas geen aanleiding om de negentig pagina's over Ter Braak, die Van Duinkerken in 1962 in zijn Verzamelde Geschriften herpubliceerde, te vergelijken met de oorspronkelijke teksten. Dat lijkt misschien een overdreven eis aan een biograaf, maar bij verschijning van dat tweede deel verzamelde geschriften beschul-*

digde Hans Gomperts Van Duinkerken van geschiedvervalsing' (p. 119).

Van der Plas schreef in werkelijkheid dat Hans Gomperts Van Duinkerken uitdrukkelijk *niet* beschuldigde van 'geschiedvervalsing', maar alleen van 'geschiedverdoezeling'. Dat dit gewoon de waarheid is, kan men naslaan in Gomperts' bundel *De geheime tuin* (1963), p. 139. Van der Plas neemt Gomperts' bezwaren onder de loep en verwijst bovendien naar een publicatie, waarin die bezwaren al dertig jaar geleden uitvoerig en afdoende werden weerlegd (p. 537). (Dat Gomperts later zelf is gaan twifelen aan de onkreukbaarheid van zijn held Menno ter Braak, kan men lezen in zijn vorig jaar verschenen postume geschrift *Een kern van waarheid*.)

6. *In een negatieve recensie bracht van Duinkerken anno 1949 'de zinnelijkheid' prikkelende passages van W.F. Hermans' roman De tranen der acacia's in verband met het Wetboek van Strafrecht. Toen hem dit werd verweten, legde Van Duinkerken uit dat zijn kritiek meer het genoemde Wetboek betrof dan Hermans' roman. Volgens R. schreef Van der Plas ten onrechte dat deze uitleg Hermans 'bevredigde', en kwam Van Duinkerken pas met zijn uitleg voor de dag 'Nadat (sic) Vestdijk er een paar keer over geschreven had en zelfs de Vereniging van Letterkundigen eraan te pas kwam' (p. 119).*

Van der Plas schrijft op p. 408: 'Deze uitleg bevredigde in elk geval W.F. Hermans: "Ik geloof U op Uw woord," liet hij zijn recensent [op 1 december 1949, W.W.] weten, "en aanvaard Uwe verontschuldigungen". En op nadere uitleg in het dagblad *De Tijd* stelde hij geen prijs. Maar de muis kreeg

toch een staart, die tot over de jaarwisseling heen reikte. In het begin van 1950 (*sic*), kwam S. Vestdijk in het tijdschrift *Podium* op de recensie terug...'

R. formuleert nog een aantal andere verwijten aan het adres van Van der Plas, die als gemeenschappelijk kenmerk hebben dat ze even misplaatst zijn als de voorafgaande. Zo weet hij te melden dat Antoon Coolen pas op het einde van het boek Van Duinkerken beste vriend wordt genoemd, 'terwijl dat de lezer nog helemaal niet opgevallen was' (p. 120). Dat komt dan waarschijnlijk omdat 'de lezer' ongelezen heeft gelaten wat te lezen staat op p. 67 van Van der Plas, namelijk dat Van Duinkerken en Coolen vanaf hun eerste kennismaking 'vrienden voor heel het verder leven' werden, een mededeling die ondermeer wordt bevestigd op p. 266, waar men kan lezen (als men tenminste wil lezen) dat Coolen de 'beste vriend' van Anton van Duinkerken was. Pagina 67 is de eerste bladzijde waarop 'de lezer' de naam Coolen kan tegenkomen (als hij tenminste léést): nadien gebeurt dat, tot aan de door R. bedoelde pagina's 522 en 523, minimaal meer dan vijftig keer.

R. besluit zijn 'recensie' met de mededeling dat men, om te weten te komen dat Van Duinkerken ook poëzie onder pseudoniem heeft geschreven, te rade moet gaan in het proefschrift van Mariëlle Polman. Ja, en ook op p. 587 in de biografie van Van der Plas, zou ik daar nog even aan willen toevoegen. Maar dat is dan ook het laatste.

Er bestaat, voor zover ik meen te weten, geen handleiding tot het schrijven van recensies. Maar één ding weet ik zeker: op de manier van R. moet het in ieder geval niet.

P.S. De titel van de biografie van Van der Plas luidt: *Daarom, mijnheer, noem ik mij katholiek*. Die titel is ook toepasselijk op Michel van der Plas. Hij is de auteur van veel boeken over typisch katholieke onderwerpen en hij ondergaat in Nederland al sinds jaar en dag de vogelvrije reputatie van rooms dichter.

WILLEM WOUTERS studeerde filosofie, is werkzaam als vertaler en publiceerde in verschillende binnen- en buitenlandse tijdschriften. Met ingang van de vijfendertigste jaargang verzorgt hij voor *Kreatief* de polemische rubriek *Berichten van Willem Wouters*.

■■■■
kreatief